

ARNE KARYD

Svar till Berg, Gavatin och Wells

Avsikten med mitt inlägg var att belysa en erfarenhet de flesta värnpliktiga gör under sin utbildning, nämligen att försvaret använder alltför mycket arbetskraft och alltför litet kapital. Med enklaste ekonomiska teori kan man visa att detta slöseri med arbetskraft har sin grund i felaktig prissättning. Samhället har en kostnad för arbetskraften i form av arbetsuppgifter eller utbildning som inte kommer till stånd pga värnplikt. Försvaret påförs endast en bråkdel av denna kostnad och kommer därför att betrakta arbetskraft som en mycket billig produktionsfaktor som bör användas i stor mängd. Detta beslut är helt rationellt sett ur försvarets synvinkel och beror inte på någon bristfällighet hos försvarsstabens planerare. Anledningen är istället att samhället, genom att tillhandahålla arbetskraft nästintill gratis, skapar en från samhällsekonomisk synpunkt felaktig planeringsmiljö åt försvaret. Följden blir att en viss försvarseffekt inte produceras till lägsta kostnad – återigen för samhället, inte för försvaret.

Jan-Åke Berg, chef för Försvarsstabens informationsavdelning, har den goda smaken att själv upplysa om att han inte förstått detta. Sakfrågan tillförs därför inte något nytt. Bergs tolkning av Gilmans exempel tyder emellertid på att detta var dunkelt beskrivet. Det Gilman – en fd hög försvarsplanerare – ville visa var att om priset på arbetskraft sätts lägre än den samhällsekonomiska alternativkostnaden kommer försvaret att överutnyttja värnpliktiga *som resurs* – kort sagt använda alltför mycket folk. *Den enskilde värnpliktige* blir därför underutnyttjad eftersom hans sysslolöshet medför låga eller obefintliga kostnader för hans arbetsgivare. Gilmans slutsats att resursallokeringen till följd av detta är "far from optimal" gällde inte bara en fartygstyp utan den amerikanska försvarsmakten, ibland förknippad med ett troligen oförtjänt effektivitetsrykte, i sin helhet.

Gavatin & Wells har förstått tankegången men fastnar sedan i en tankeblockering som tyvärr genomsyrar hela

försvarsdebatten, nämligen att försvaret "måste ta hand om" ett visst antal värnpliktiga varje år. Denna uppfattning är allmänt spridd och har troligen en del av sin förklaring i att försvaret på sina håll bland allmänheten tillmätts en uppfostrande uppgift. Man ska göra folk av en årskull värnpliktiga genom att lära dem bädda sängar, putsa skor och andra färdigheter av intet militärt värde. Ingenstans i den officiellt formulerade försvarspolitik finns dock stöd för denna syn på försvarets uppgift och ingenstans i det civila livet mäts arbetsinsats med antalet personer som mått. *Den vågräta axeln i Gavatin & Wells diagram ska därför graderas i arbetstimmar, inte i antal värnpliktiga.* Efter denna förändring bortfaller den skenbara motsättningen mellan att dels fler personer bör göra värnplikt, dels att antalet timmar bör minskas. Försvaret ska, med ledning av en samhällsekonomiskt korrekt prissättning på *arbetstimmar*, bestämma hur stor arbetskraftsinsats som behövs för produktion av den givna försvarseffekten. Därefter bör statsmakterna av rättviseskäl sprida denna arbetsinsats över en betydligt större personkrets än den som nu upprätthåller den "allmänna" värnplikten. De etiska invändningarna har ingen större tyngd i dagens samhälle — bla folkpartiets förslag till nytt partiprogram innehåller krav på

"könsneutral totalförsvarsplikt". Att ÖB inte nu har möjlighet att variera arbetskraftsinsatsen är uppenbart men som tidigare nämnts var avsikten med mitt inlägg inte att kritisera försvaret utan vissa företeelser inom detta och påvisa hur dessa missförhållanden har sin grund i att försvaret ställs inför felaktiga prisförhållanden.

En korrekt prissättning kombinerad med ökad spridning av värnpliktsbördan medför att tjänstgöringstidens längd drastiskt förkortas. En invändning är därmed given — vad händer med utbildningsmomentet? De värnpliktiga ska ju inte bara delta i produktionen utan även lära sig diverse militära färdigheter. Med risk för att utöka de obestyrkta påståenden som Gavatin & Wells reagerat mot med ytterligare ett vill jag emellertid hävda att utbildningsinnehållet i en normal värnpliktstjänstgöring är häpnadsväckande lågt. Utbildningskravet kommer därför att utgöra en restriktion först när tjänstgöringstidens längd kommer långt under den nivå som en korrekt prissättning kan förmodas resultera i.

Referenser

- Karyd, A., [1981], "Produktion av försvarstjänster", *Ekonomisk Debatt*, årg 9, nr 6.
 Berg, J.-Å., [1981], "Produktion av försvarstjänster", *Ekonomisk Debatt*, årg 9, nr 7.